

SPATIAL PATTERN AND DRIVERS.

This publication shows the results of the analysis of agricultural abandonment and recultivation within the western provinces of Ukraine, detected by classification of satellite images. For this research we defined agricultural abandonment as absence of any kind of agricultural utilization of land parcel for at least 4 years in 2007-2012 while it was cultivated for at least 5 years in previous 6-year period (2001-2006). To define agricultural recultivation, as a process of bringing back of fallow land, a reverse rule was applied than to abandonment. Polarization of agricultural land use in our study displays the hot-spot of land use change disparities when both agricultural abandonment and recultivation manifest within the same administrative district. Our findings suggest that the volume of abandoned agricultural lands within the study area in the period from 2007 to 2012 reached 200 thousand hectares, while the process of recultivation of former abandoned land in Western Ukraine was recorded only on about 70 thousand hectares. This means prevailing of agricultural abandonment due to less profitability of agriculture here in comparison to other parts of Ukraine. Underlying drivers of this general trend in land use might be the fall of cattle breeding in the region, which resulted in substantial decreasing of utilization of pastures and hay fields for as a sources of feed. Northern districts of Rivne and Volyn provinces experienced severe land abandonment whilst agricultural recultivation occurred the most on the south of Khmelnytskyi and east of Chernivtsi provinces. To analyze the proximate drivers of land use change we employed machine learning method, namely booster regression trees, which are a powerful non-parametric regression approach and can capture complex, non-linear relationships between response and predictor. The statistical models that were built using R software allowed us for the first time to investigate at the drivers of two opposite land use trends and showed a significant difference in the predictors that shape agricultural abandonment and recultivation. Accessibility variables played more important role in explaining agricultural recultivation. However, probability of land abandonment as was shown of our modeling substantially increase in the districts with high share of pasture and hay field.

Key words: farmland recultivation, farmland abandonment, boosted regression trees algorithm, land use polarization, spatial drivers.

Надійшла 15.05.2018р.

УДК 911:330.15 (477.84)

Мирослава ПИТУЛЯК, Микола ПИТУЛЯК

ЗЕМЕЛЬНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті проаналізовано сучасний стан та ефективність використання земельних ресурсів Тернопільської області. Досліджено структуру земельного фонду області, яка відображає особливості природокористування, основним у структурі якого є сільськогосподарське.

Визначено і проаналізовано показники ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу Тернопільської області, зокрема загальне виробництво валової сільськогосподарської продукції, виробництво сільськогосподарської продукції на одну особу, урожайність сільськогосподарських культур. Ці показники відображають тенденцію до зростання ефективності сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: земельні ресурси, земельно-ресурсний потенціал, ефективність, сільськогосподарське землекористування, сільськогосподарська освоєність.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Тернопільська область належить до аграрних областей України. Земельні ресурси області становлять основу її природно-ресурсного потенціалу. Разом з тим в сучасних умовах господарювання загострюються проблеми пов'язані з ефективністю використання земельних ресурсів та їх екологічним станом. Тому важливим завданням є раціональне використання земельно-ресурсного потенціалу.

Метою дослідження є аналіз земельно-ресурсного потенціалу Тернопільської області та основних тенденцій ефективності його використання.

Аналіз досліджень і публікацій. У дослідженні земельних ресурсів та земельно-ресурсного потенціалу вагомий внесок зроби-

ли вчені: Д.І. Бабміндра, Б.М. Данилишин, Д.С. Добряк, А.М. Третяк, Ю.Ю. Туниця, М.Д. Пістун, Р.А. Іванух, З.П.Паньків, В.П. Руденко, О.Г. Топчів та інші.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішньому етапі суспільного життя земельні ресурси використовуються надзвичайно інтенсивно, виконуючи функцію територіального базису, природного ресурсу та основного засобу виробництва. Проте, у різних галузях виробництва їхнє використання є неоднаковим і має різне значення у процесі їхнього функціонування.

Земельні ресурси як засіб виробництва мають певні особливості, які суттєво відрізняють їх від інших засобів виробництва.

Для аналізу використання земельних ре-

сурсів застосовуються як натуральні (природні), так і вартісні показники, на основі аналізу яких виявляються особливості землекористування у різних районах області.

Галузеві показники використання землі так, як і загальноресурсні відображають два аспекти землекористування – характер і ефективність.

Про характер використання землі в сільському господарстві свідчать такі показники: структура і співвідношення сільськогосподарських угідь, площі земель інтенсивного використання, структура посівних площ, господарський стан земель [4].

Досить істотним є не тільки величина загальної площі сільськогосподарських угідь по кожній із областей регіону, але й відносні показники забезпеченості сільськогосподарськими угіддями на одного мешканця та їх найбільшою продуктивною складовою – орними землями.

Повнота використання земель визначається рівнем їх залучення в процес сільськогосподарського виробництва. Про характер використання земельного фонду свідчить склад земель за видами угідь, структура посівних площ, госпо-

дарський стан земель, культура землеробства. Визначення рівня ефективності використання земельних ресурсів пов'язане з оцінкою родючості земель та встановленням рівня родючості. А рівень виробництва характеризується кількістю виробленої продукції на одиницю площі [8].

Більш детальну інформацію про ефективність виробництва сільськогосподарської продукції можна отримати, якщо використати додаткові показники. Серед них необхідно виділити такі: виробництво валової продукції на один гектар сільськогосподарських угідь, одного зайнятого в сільськогосподарському виробництві та одного мешканця, що проживає на відповідній території.

Основа земельного фонду області становлять сільськогосподарські угіддя 1048,2 га (75,7%), під лісами і лісовкритими площами 201,7 тис. га – (14,6%), забудованими землями зайнято 63,6 тис. га (4,6%) території області, під болотами – 5,9 тис. га (0,4%), під водою - 19,3 тис. га (1,4%), в тому числі під озерами, ставками та штучними водосховищами – 9,9 тис. га. (Рис. 1.).

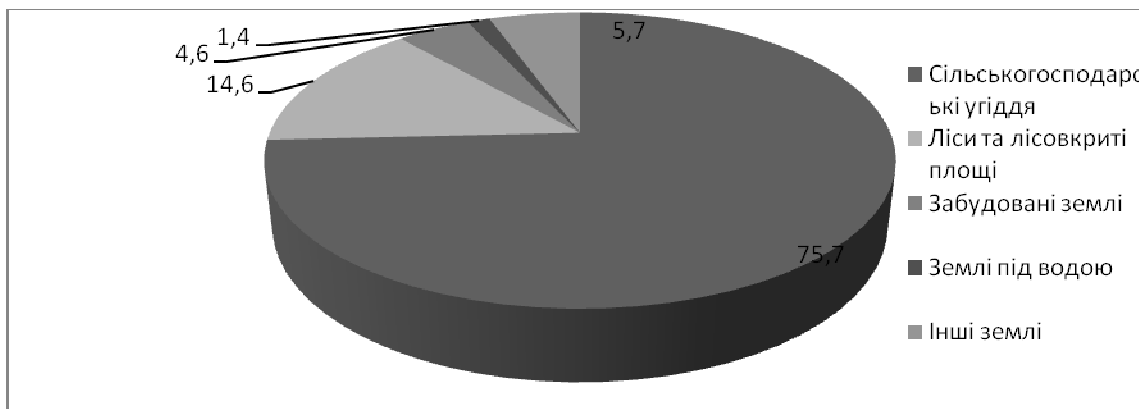

Рис. 1. Структура земельного фонду Тернопільської області (%)

Сільськогосподарські землі, які використовуються для виробництва рослинної продукції називають сільськогосподарськими угіддями. До сільськогосподарських угідь входять орні землі, сіножаті, пасовища та багаторічні насадження, площа їх в межах області становить 1046,6 тис. га (75,7%).

У структурі сільськогосподарських угідь орні землі складають 81,8%, що свідчить про високу розораність не лише території області, а й сільськогосподарських угідь. Спостерігається зменшення площ орних угідь в напрямку на захід і північ області, що пов'язане з особливостями рельєфу в цих районах. На півночі області цей показник дещо вищий – 71...77%. Найвищі показники щодо розораності сільськогосподарських угідь у централь-

ній і південній частинах області – понад 80%. Максимальні показники розораності сільськогосподарських угідь в Чортківському (87,9%), Гусятинському (87,9%) та Підволочиському (87,5%) адміністративних районах. Найменшу розораність території у Бережанському районі (66,0%).

До сільськогосподарських угідь області відносять сіножаті і пасовища, частка яких становить 16,3%. В останні роки спостерігається зростання їх площ (1995 р. – 157,2 тис. га, 2000 р. – 164,3 тис. га, 2009 – 168,1 тис. га, 2016 – 171,1 тис. га), що є позитивною тенденцією спрямованою на раціональне використання всіх земельних ресурсів.

На території Бережанського, Монастирського, Шумського, районів частка сіножа-

тей і пасовищ найвища в області і коливається в межах від 27% до 30% від площ сільськогосподарських угідь. В районах де частка ріллі найвища, частка сіножатей і пасовищ найнижча (12...15%).

Багаторічні насадження характеризуються підвищеною вимогливістю до кліматичних, гідрогеологічних та інших природних умов, що й визначає просторову нерівномірність їх розміщення. Значні площі багаторічних насаджень характерні для південно-західної та центральної частин області. Максимальна площа багаторічних насаджень на території Тернопільського району (1940 га)

Частка сільськогосподарських угідь в різних адміністративних районах становить від 56,7% до 85,7% від загальної площі земель. Така висока частка сільськогосподарських угідь у центральній, центрально-східній частинах області (понад 80%) пов'язана зі сприятливими природними чинниками: рівнинний рельєф, родючі чорноземні ґрунти, достатня кількість тепла і вологи. Найнижча частка сільськогосподарських угідь у західній і південно-західній частинах Тернопільської області – Бережанському (56,7%) і Монастириському (63,8%) районах.

Значні площі сільськогосподарських угідь в

межах області зумовили високий рівень сільськогосподарської освоєності. Максимальні показники сільськогосподарської освоєності характерні для Підволочиського (85,7%), Козівського (85%) і Лановецького (84,7%) адміністративних районів. Найнижчий рівень сільськогосподарської освоєності характерний для Бережанського (56,7%) і Монастириського (63,8%) адміністративних районів. Деяко вищий цей показник в північній частині області – 67...72%.

За показниками землезабезпеченості (орними землями) в межах області можна виділити такі групи районів: з високим рівнем землезабезпеченості (понад 1,4 га), з середнім (1,0...1,2 га), достатнім (0,8...1,0 га), низьким (менше 0,8 га).

Відповідно до нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь (ріллі, багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ) величина земельно-ресурсного потенціалу Тернопільської області становить 27345,6 млн. грн. (станом на 2016 р.). У структурі ЗРП найбільша частка припадає на орні землі – 25715,80 млн. грн. (94,1%). Частка багаторічних насаджень у компонентній структурі становить 1,1%. Найменша величина ЗРП припадає на сіножаті – 165 млн. грн. (0,6%) (Рис. 2).

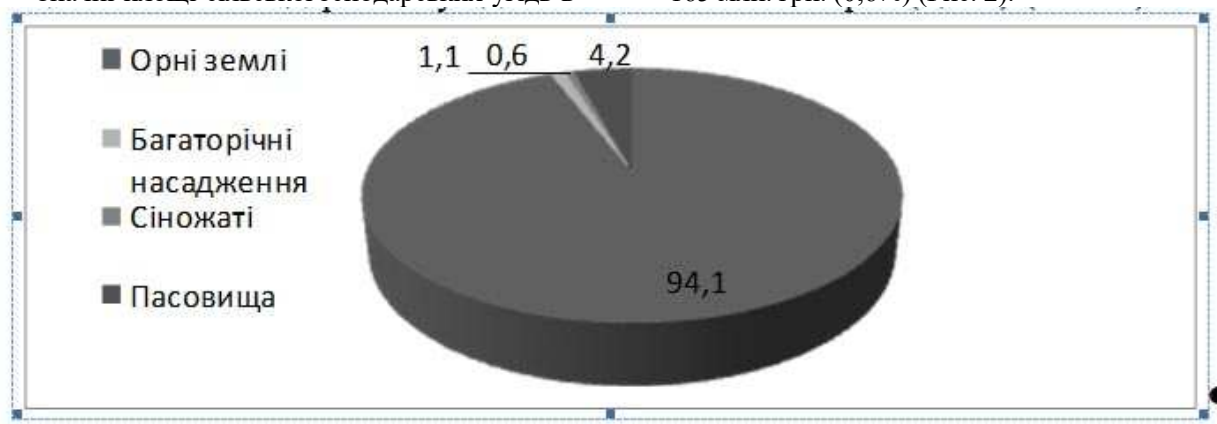

Рис. 2. Компонентна структура земельно-ресурсного потенціалу Тернопільської області

Рівень розвитку всього сільськогосподарського виробництва в значній мірі визначається рівнем використання сільськогосподарських земель. Ефективне використання землі в сільському господарстві передбачає отримання максимальної сільськогосподарської продукції з одиниці площі сільськогосподарських угідь при найменших затратах праці. Обсяги виробленої сільськогосподарської продукції залежить не тільки від родючості ґрунту та інших природних чинників (клімат, водний режим тощо), а й від всієї системи організаційно-економічного механізму раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу

сільськогосподарських підприємств.

Під поняттям організаційно-економічного механізму розуміють систему земельних відносин, регулювання яких здійснюється через організаційно-економічні, економіко-екологічні та економіко-правові інструменти з метою, що забезпечить прибутковість господарювання та екологічність ведення агропромислового виробництва [5].

Більшість дослідників вважають, що ефективність сільськогосподарського виробництва виявляється через результати самого виробництва, тобто, насамперед через максимальну величину продукції, яку отримали з одиниці

земельної площі при найменших затратах на її виробництво. Цей показник характеризує одночасно рівень використання землі і пов'язаний з рівнем виробництва [4, 5, 6, 7, 11]. Ефективність системи землеробства може бути виражена натуральними та вартісними показниками.

Натуральні показники характеризують продуктивність лише певної частини сільськогосподарських угідь, а вартісні — всієї їх площі. Ці дві групи показників доцільно розраховувати як на гектар фізичної площі, так і з урахуванням грошової оцінки гектара сільськогосподарських угідь, в якій відображена їх економічна родючість. У першому випадку судять про фактично досягнутий рівень використання землі без урахування її якості, а в другому — об'єктивно оцінюють результати господарювання [1].

Для аналізу ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу Тернопільської області використано такі показники: урожайність сільськогосподарських культур, виробництво валової продукції сільського господарства (загальний обсяг, на одну особу і на 100 га с/г угідь), виробництво основних видів сільськогосподарської продукції на одну особу.

Показники урожайності і виробництва сільськогосподарської продукції залежать від якості ґрунтів. Показником оцінки стану родючості ґрунтів є еколого-агрохімічний бал. Такий бал земельної ділянки враховує не лише наявність у ґрунті поживних речовин, важких металів, пестицидів та радіонуклідів, їх змитість, кислотність та інші фізико-хімічні властивості, які впливають на родючість ґрунту. Найкращі землі у Підволочиському районі (66), Ланівському (66), Тернопільському (62), де розміщені найбагатші ґрунти області – це

чорноземи глибокі малогумусні, чорноземи реградовані, чорноземи опідзолені та невелика частка темно-сірих опідзолених. У цих районах, в середньому, близько 70% ґрунтів середньої і підвищеної якості та 1% високої якості. Найнижчий бал мають ґрунти Монастириського району (46), Борщівського (49), Підгаєцького (50), де переважаючими ґрунтами є ясно- та сірі опідзолені і дернові різного ступеня змитості та оглеєності. Ці ґрунти відносяться в основному до низької та дуже низької якості. Найбільший відсоток площ в області займають ґрунти середньої якості – 308,4 тис га (58,53%), ґрунти високої якості – 195,5 тис. га (37,1%) і ґрунти низької якості 23,0 тис. га (4,37%) [10].

У 2016 р. в області вироблено валової сільськогосподарської продукції на суму 8523,8 млн. грн., що становить 3,4% від загального виробництва валової сільськогосподарської продукції в Україні.

У структурі валової продукції сільського господарства значно більшою є частка рослинної продукції (понад 70%). Дещо меншою вона була у 2010 р. – 66,5%, у 2000 р. – 63%. Впродовж цього ж періоду (до 2014 р.) продовжується зростання валової продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га с/г угідь. Це свідчить про зростаючий рівень економічної ефективності використання земельних ресурсів в області: у 2010 р. на 100 га сільськогосподарських угідь всіма категоріями господарств було вироблено продукції вартістю 755,7 тис. грн., а у 2014 – 947,4 тис. грн., що в 1,25 рази більше. У 2015 році цей показник знизився і становив 841,1 тис. грн. (в Україні – 674,2 тис. грн.). У 2016 р. він становив 876,4 тис. грн., таким чином відбулося зростання в порівнянні з 2015 роком (104,5%) (Рис. 3.).

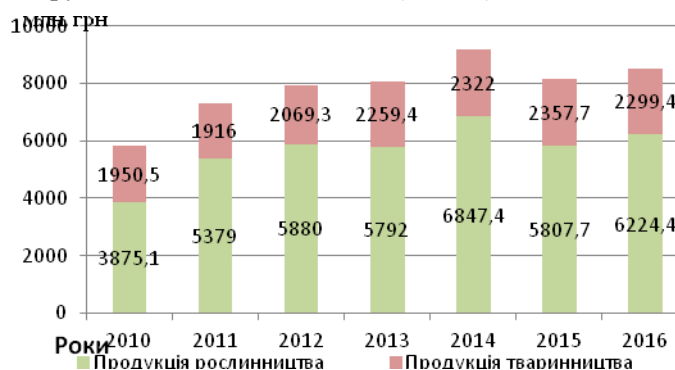

Рис. 3. Виробництво валової продукції сільського господарства в Тернопільській області в усіх категоріях господарств (млн. грн.) (Побудовано за 2; 12)

Така ж тенденція спостерігається щодо виробництва валової продукції сільського господарства на одну особу. У 2010 р. цей показник становив 6740 грн., а у 2014 – 8557

грн. У 2015 р. він знизився і становив 7629 грн. (для порівняння в Україні – 5589 грн.), у 2016 р. він становив 8023 грн. [12; 13].

Урожайність є важливим натуральним по-

казником ефективності використання сільськогосподарських угідь, який визначається впливом як природних, так і економічних факторів.

Ефективність використання земельних ресурсів області відображає виробництво сільськогосподарської продукції на одну особу. Впродовж останніх 10 років простежується тенденція до зростання. Виробництво продукції рослинництва за цей період збільшилось майже у два рази. Найбільше зростання відбулося у виробництві зернових культур, цукрових

буряків, картоплі, овочів та ягід. У виробництві тваринницької продукції простежується також зростання. Разом з тим у 2014, 2015 рр. її рівень навіть не досягнув рівня 1995 р.

У 2015 р. в області вироблено сільськогосподарської продукції на одну особу на суму 7629 грн. (в Україні на 5587 грн.). Продукції рослинництва на одну особу в області вироблено на 5438 грн. (в Україні – 3929 грн.), а тваринництва відповідно в області – 2191 грн., в Україні – 1658 грн. (рис. 4)

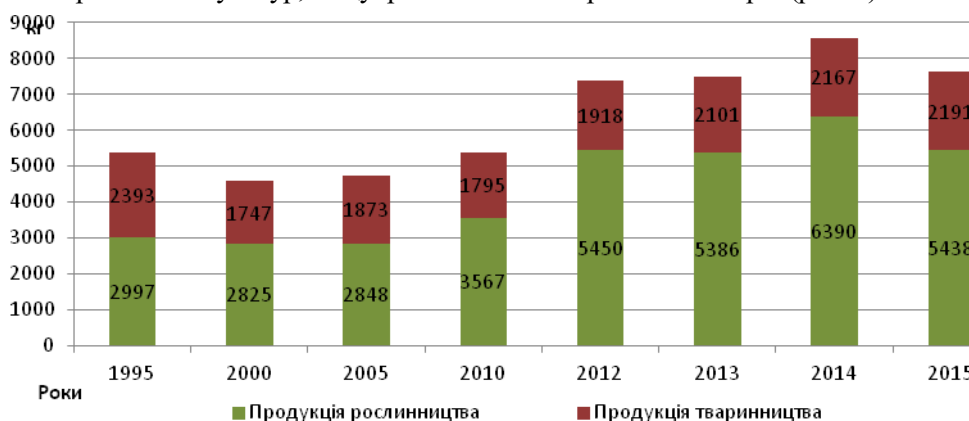

Рис. 4. Виробництво сільськогосподарської продукції на одну особу в Тернопільській області (грн.) (побудовано за 13)

Проаналізовані показники урожайності сільськогосподарських культур, виробництва валової сільськогосподарської продукції, виробництва сільськогосподарської продукції на одну особу свідчить про зростання ефективності використання земельних ресурсів у Тернопільській області.

Висновки. Сільськогосподарське землекористування є основним в структурі природокористування Тернопільської області, так як

сільськогосподарських угідь у структурі земельного фонду є найбільшою – 75,7%. В межах області спостерігаються регіональні відмінності у структурі сільськогосподарських земель, що зумовлене природними чинниками. Найвищий рівень сільськогосподарської освоєності характерний для центральної частини області. Аналіз ефективності використання земельно-ресурсного потенціалу свідчить про його зростання.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Валова продукція сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.). Статистичний бюлетень. Державна служба статистики України. — Київ, 2015. — 23 с.
3. Валова продукція сільського господарства у 2016 р. в Тернопільській області. Буклет. Державна служба статистики України. ГУС в Тернопільській обл., 2017.
4. Веденічев П.Ф. Інтенсифікація сільського господарства і охорона природи./ П.Ф.Веденічев, В.М. Трегобчук. — К.: Урожай, 1989. — 224 с.
5. Данилишин Б.М., Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України./ Б.М.Данилишин, С.І.Дорогунцов, В.С.Мищенко, Я.В.Коваль, О.С.Новоторов, М.М. Паламарчук. — К.: РВПС України, 1999. — 716 с.
6. Єрмаков О.Ю., Шевелюк О.О. До проблеми формування ефективного земельно-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. — [Електронний ресурс] Режим доступу journals.nubip.edu.ua
7. Корчинська О.А. Ефективність використання сільськогосподарських угідь: теоретичний і практичний аспекти / О.А.Корчинська // Землеустрій і кадастр. — 2008. - №1. — С. 52-59
8. Новаковский Л.Я. Экономические проблемы использования и охраны земельных ресурсов / Л.Я.Новаковский. К.: Вища школа, 1985. — 208 с.
9. Питуляк М. Структурно-територіальна організація земельно-ресурсного потенціалу Тернопільщини / М.Р.Питуляк, М.В.Питуляк // Вісник Львівського університету. Сер. географ. Вип. 45. — Львів, 2013. — С. 84–92.
10. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://www.menr.gov.ua/>
11. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. — У 3-х частинах: підручник./ В.П.Руденко — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. — 552 с.
12. Статистичний бюлетень «Валова продукція сільського господарства» [Електронний ресурс] — Режим доступу www.ukrstat.gov.ua
13. Статистичний щорічник Тернопільської області / за ред. А. А.Чорного. — Тернопіль: Тернопільське ГУС, 2016. — 421 с.

References:

1. Andrijchuk V.G. Ekonomika agrarny`x pidpry`yemstv: Pidruchny`k. — 2-ge vy`d., dop. i pereroblene. / V.G. Andrijchuk. — K.: KNEU, 2002. — 624 s.
2. Valova produkciya sil`s`kogo gospodarstva (u postijny`x cinax 2010 r.). Staty`stychny`j byuleten`. Derzhavna sluzhba staty`styk`y` Ukrainy`. — Ky`yiv, 2015. — 23 s.
3. Valova produkciya sil`s`kogo gospodarstva u 2016 r. v Ternopil`s`kij oblasti. Buklet. Derzhavna sluzhba staty`styk`y` Ukrainy`. GUS v Ternopil`s`kij obl., 2017.
4. Vedyenichev P.F. Intensy`fikaciya sil`s`kogo gospodarstva i oxorona pry`rody` / P.F.Vedyenichev, V.M. Tregobchuk. — K.: Urozhaj, 1989. — 224 s.
5. Dany`ly`shy`n B.M., Pry`rodno-resursny`j potencial stalogo rozvy`tku Ukrainy` / B.M.Dany`ly`shy`n, S.I.Dorogunczov, V.S.Mishhenko, Ya.V.Koval`, O.S.Novotorov, M.M. Palamarchuk. — K.: RVPS Ukrainy`, 1999. — 716 s.
6. Yermakov O.Yu., Shevelyuk O.O. Do problemy` formuvannya efekty`vnogo zemel`no-resursnogo potencialu sil`s`kogospodars`ky`x pidpry`yemstv. — [Elektronny`j resurs] Rezhym`m dostupu journals.nubip.edu.ua
7. Korchy`ns`ka O.A. Efekty`vnist` vy`kory`stannya sil`s`kogospodars`ky`x ugid`: teorety`chny`j i prakty`chny`j aspekty` / O.A.Korchy`ns`ka // Zemleustrij i kadastr. — 2008. - #1. — S. 52-59
8. Novakovskiy`j L.Ya. Ekonomy`chesky`e problemy` y`spol`zovanya`ya` y` ohrany` zemel`ny`x resursov / L.Ya.Novakovskiy`j. K.: Vy`shha shkola, 1985. — 208 s.
9. Py`tulyak M. Strukturno-tery`torial`na organizaciya zemel`no-resursnogo potencialu Ternopil`shhy`ny` / M.R.Py`tulyak, M.V.Py`tulyak // Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu. Ser. geograf. Vy`p. 45. — L`viv, 2013. — S. 84–92.
10. Regional`na dopovid` pro stan navkoly`shn`ogo pry`rodnogo seredovy`shha v Ternopil`s`kij oblasti [Elektronny`j resurs] / Rezhym`m dostupu <http://www.menr.gov.ua/>
11. Rudenko V.P. Geografiya pry`rodno-resursnogo potencialu Ukrainy`. — U 3-x chasty`nax: pidruchny`k. / V.P.Rudenko — Chernivci: Chernivecz`ky`j nac. un-t, 2010. — 552 s.
12. Staty`stychny`j byuleten` «Valova produkciya sil`s`kogo gospodarstva» [Elektronny`j resurs] — Rezhym`m dostupu www.ukrstat.gov.ua
13. Staty`stychny`j shhorichny`k Ternopil`s`koyi oblasti / za red. A. A.Chornogo. — Ternopil`: Ternopil`s`ke GUS, 2016. — 421 s.

Аннотация:

М. Пытуляк, М. Пытуляк. ЗЕМЕЛЬНО РЕСУРСНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ЕГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ.

В статье проанализировано современное состояние и эффективность использования земельных ресурсов Тернопольской области. Исследовано структуру земельного фонда области, которая отображает особенности природопользования, основным в структуре которого есть сельскохозяйственное. Тернопольская область традиционно характеризуется, как аграрная область с развитым сельскохозяйственным производством.

Основу земельного фонда области составляют сельскохозяйственные угодья – 1048,2 гектаров (75,7%). В структуре сельскохозяйственных угодий пахотные земли составляют 81,8%, что свидетельствует о высокой распаханности не только территории области, но и сельскохозяйственных угодий. Самые высокие показатели относительно распаханности сельскохозяйственных угодий в центральной и южной частях области – свыше 80%. Часть сельскохозяйственных угодий в разных административных районах составляет от 56,7% до 85,7% от общей площади земель.

Значительные площади сельскохозяйственных угодий в пределах области обусловили высокий уровень сельскохозяйственной освоенности. Для анализа эффективности использования земельно-ресурсного потенциала Тернопольской области использованы такие показатели: урожайность сельскохозяйственных культур, производство валовой продукции сельского хозяйства, производство основных видов сельскохозяйственной продукции, на одно лицо.

В 2016 г. в области выработано валовой сельскохозяйственной продукции на сумму 8523,8 млн. грн., которая составляет 3,4% от общего производства валовой сельскохозяйственной продукции в Украине. В структуре валовой продукции сельского хозяйства преобладает производство растительной продукции (свыше 70%).

Урожайность является важным натуральным показателем эффективности использования сельскохозяйственных угодий, который определяется влиянием как естественных, так и экономических факторов.

Анализ динамики производства сельскохозяйственной продукции свидетельствует о том, что основными производителями этой продукции начиная с 2012 г. есть сельскохозяйственные предприятия. На протяжении длительного времени 2000 – 2012 гг. значительная часть сельскохозяйственной продукции (70% и больше) производилась в хозяйствах населения.

Определены и проанализированы показатели эффективности использования земельно-ресурсного потенциала Тернопольской области, в частности общее производство валовой сельскохозяйственной продукции, производство сельскохозяйственной продукции, на одно лицо, урожайность сельскохозяйственных культур. Эти показатели отображают тенденцию к росту эффективности сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: земельные ресурсы, земельно-ресурсный потенциал, эффективность, сельскохозяйственное землепользование, сельскохозяйственная освоенность.

Abstract:

M. Pytuliak, M. Pytuliak. THE LAND RESOURCES POTENTIAL OF TERNOPIL REGION AND EFFECTIVENESS OF ITS USE IN CONTEMPORARY CONDITIONS OF MANEGEMENT.

The contemporary state and the efficiency of use of land resources of Ternopil region in the article have been analyzed. The structure of the land reserves in the region has been studied. It reflects the peculiarities of land use and the main of it is the agriculture land use.

Ternopil region is traditionally characterized as agricultural region with well-developed agricultural production.

The main part of land reserves of the region is agriculturally used lands 1048, 2 ha (75, 7%).

In the structure of agriculturally used lands the croplands have 81,8% that is the level of ploughness is high not only in the region but of the agriculturally used lands as well. The highest index of ploughness of agriculturally used lands in the central and southern parts of region is over 80 %. The part of agriculturally used lands in different administrative districts is from 56,7 to 85,7% out of all the area of the lands.

Sizeable areas of agriculturally used lands in the region have defined the high level of agricultural development.

To analyze the efficiency of the use of land resources potential of Ternopil region the following marks have been used: fruitfulness of agricultural plants, agricultural gross production (total amount for a person and for 100 ha of agriculturally used lands), production of main types of agricultural items for a person.

In 2016 the agricultural gross production had made for 8523,8 mil grn, which is 3,4% of the general agricultural gross production in Ukraine. In the structure of agricultural gross production the plant production takes the largest part (over 70%).

Fruitfulness is an important natural index of effectiveness of using agriculturally used lands, which defined both by influence of natural and economic factors.

The analysis of dynamics of agricultural production states that the main manufacturers of this kind of production since 2012 are the agricultural enterprises. Over long period of time 2000-2012 years the main part of agricultural production (70% and more) have been produced in people's households.

The indexes of effective use of land resources potential of Ternopil region are defined and analyzed, general agricultural gross production, the agricultural production for a person, fruitfulness of agricultural plants. These indexes reflect the tendency of increase the effectiveness of agricultural production.

Key words: land resources, land resources potential, effectiveness, agricultural land use, agricultural development.

Надійшла 18.05.2018р.

УДК 502.3/911.6

Ігор КУЗИК

ГЕОЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті предметом дослідження виступи геоecологічні проблеми збалансованого землекористування об'єднаних територіальних громад. Адміністративна реформа України, націлює на розробку нових, науково обґрунтованих підходів, до використання земельних ресурсів новостворених адміністративних одиниць. Особливо це питання є актуальним для Тернопільської області, оскільки природно-ресурсний потенціал земельних ресурсів є найвищим в Україні за рахунок високої частки продуктивних земель.

Основною метою дослідження було висвітлити геоecологічні проблеми раціонального землекористування територіальних громад. У статті проведено просторовий аналіз земельних угідь сорока об'єднаних територіальних громад Тернопільської області. Оцінено частку лісовкритих земель, яка у більшості громад становить менше 20%, розораності – 60-70% та залуженості – 13%. Це у свою чергу формує дисбаланс у співвідношенні природних та господарських угідь, як 26:74% відповідно. Тоді, як згідно науково обґрунтованих норм таке співвідношення повинно становити 40:60%.

У зв'язку з цим нами запропоновано ряд оптимізаційних заходів, для вирішення основних геоecологічних проблем землекористування об'єднаних територіальних громад. Обґрунтовано ключові напрямки забезпечення раціонального використання земельних ресурсів на засадах збалансованого розвитку території. В перспективі передбачено розробку оптимізаційної моделі землекористування на основі ландшафтно-адаптованого використання земель. Реалізація такого підходу є найбільш ефективною та економічно рентабельною на сучасному етапі формування земельних відносин в Україні.

Ключові слова: земельні угіддя, земельний фонд, об'єднані територіальні громади, лісистість, розораність, природні угіддя, землекористування.

Постановка проблеми. Системні зміни, які сьогодні відбуваються в Україні, потребують наукових обґрунтувань та зважених рішень. Зміна адміністративно-територіально устрою нашої держави веде до нового формату використання природних ресурсів тої чи іншої громади. У зв'язку з цим постає питання інвентаризації наявних природних ресурсів в нових адміністративних одиницях. А врахо-

вуючи те, що найвищий природно-ресурсний потенціал Тернопільської області, в межах якого утворилося 40 об'єднаних територіальних громад, притаманний земельним ресурсам, питання використання цього ресурсу є найбільш важливим. Земельні угіддя виступають основним засобом формування структури господарства, а відповідно і наповнення бюджетів новостворених адміністративних